

Przedsiębiorczość społeczna w Polsce

Dr Hanna Kubicka

Definicja przedsiębiorczości społecznej

W Polsce rozumienie przedsiębiorczości społecznej jest podobne do rozumienia EMES – European Research Network, który wyróżnia następujące cechy przedsiębiorstw społecznych:

kryteria ekonomiczne:

- prowadzenie w sposób ciągły, regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne,
- niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych,
- ponoszenie ryzyka gospodarczego,
- istnienie choćby nielicznego płatnego personelu;

kryteria społeczne:

- wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia,
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy,
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania;
- możliwie wspólnotowy charakter działania,
- ograniczona dystrybucja zysków.

W Polsce, obok kryteriów wymienionych powyżej, zwraca się dodatkowo uwagę na **lokalny charakter przedsiębiorczości społecznej**, rozumiany zarówno jako jej tworzenie siłami społeczności lokalnych, jak też nastawienie przedsiębiorczości społecznej na wspieranie lokalnego rozwoju.

Przedsiębiorstwo społeczne można także opisać poprzez najważniejsze funkcje jakie pełni:

- **aktywizuje zawodowo i społecznie osoby wykluczone z rynku pracy i wykluczone ze społeczeństwa** z powodu np. niepełnosprawności, długotrwale bezrobotni, osoby powyżej 50 roku życia, przedstawiciele mniejszości narodowych, pracowników byłych PGR-ów, więźniów, bezdomnych,
- **uczy osoby wykluczone społecznie nowych kompetencji społecznych**, samodzielności i odpowiedzialności za siebie,
- uczy aktywności i przedsiębiorczości,
- stanowi **sieć wsparcia** dla osób społecznie wyłączonych,

- oferuje produkty i usługi społecznie użyteczne,
- wspiera podmioty potrzebujące w społecznościach lokalnych np. poprzez bezpłatne udostępnianie swoich usług np. instytucjom edukacyjnym, opiekuńczo-wychowawczym,
- koncentruje i integruje władze lokalne stymulując rozwój społeczności lokalnych

W Polsce kwestie definicyjne w dużej mierze uporządkuje projektowana przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej **ustawa o przedsiębiorstwie społecznym**. Rozumiana jest ona jako : sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych społeczną marginalizacją, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (interesu ogólnego).

W sferze ekonomii społecznej działają podmioty ekonomii społecznej, obejmujące pięć głównych grup:

- **przedsiębiorstwa społeczne**, będące fundamentem ekonomii społecznej;
- **podmioty reintegracyjne**, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne;
- **podmioty działające w sferze pożytku publicznego**, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi, o ile podejmą działalność gospodarczą w określonym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie do dystrybucji zysku;
- **podmioty sfery gospodarczej**, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty, które nie spełniają wszystkich cech i warunków dotyczących działalności przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na trzy podgrupy:

- a) organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;
- b) zakłady aktywności zawodowej;
- c) spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie; pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

Rozwój przedsiębiorczości społecznej w Polsce

Początki przedsiębiorczości w Polsce, podobnie jak w Europie, sięgają XIX w. jako alternatywy dla gospodarki wolnorynkowej. Polacy tworzyli wtedy spółdzielnie i inne organizacje o charakterze samopomocowym, które w naszej sytuacji były dodatkowo narzędziem służącym obronie polskości i Polaków w warunkach braku państwowości. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Polska stała się dość szybko jednym z liderów ruchu spółdzielczego w ówczesnej Europie. **W Polsce w latach 30-tych XX wieku działało ponad 20 tysięcy różnego rodzaju spółdzielni.** Okres po II wojnie światowej doprowadził do zniszczenia tego dorobku. W przypadku polskiego ruchu spółdzielczego polegało to na upaństwowieniu spółdzielczości, co spowodowało utratę wielu cech charakterystycznych dla ekonomii społecznej, takich jak niezależność czy autonomia działania. Statystyki z tego okresu, pokazują znaczący rozwój ruchu spółdzielczego, jednak odbywało się to w ramach gospodarki centralnie planowanej. Powstałe w ten sposób quasi- spółdzielnie miały w niektórych sektorach (np. budownictwo mieszkaniowe, rolnictwo) pozycję monopolistyczną.

Odrodzenie przedsiębiorczości społecznej w Polsce nastąpiło mniej więcej 10 lat temu, za sprawą głównie dwóch czynników. Jednym z nich była możliwość wsparcia działań w obszarze ekonomii społecznej ze środków **Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL**, realizowanej w Polsce w latach 2005-2008. Drugim – działania polskiego rządu, które zaowocowały min uchwaleniem **ustawy o zatrudnieniu socjalnym (2003) i ustawy o spółdzielniach socjalnych (2006).**

W ramach projektów realizowanych w temacie D „Ekonomia społeczna” IW EQUAL powstało kilkanaście przedsiębiorstw społecznych, około 30 podmiotów je wspierających, wypracowanych zostało wiele praktycznych rozwiązań i mechanizmów z zakresu ekonomii społecznej a także zmian środowiska prawnego. Wspomniane powyżej regulacje ustawowe zaowocowały powstaniem spółdzielni socjalnych oraz centrów aktywności społecznej i klubów integracji społecznej.

Podmiotów, które wykorzystują działalność ekonomiczną dla celów społecznych działa w Polsce co najmniej kilka tysięcy. Są to przede wszystkim spółdzielnie socjalne,

organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą , czy spółki z o.o. realizujące cele społeczne. Potocznie nazywane są „**nową ekonomią społeczną**”. Obok tego pojawia się „**stara ekonomia społeczna**”, czyli spółdzielnie pracy , spółdzielnie inwalidów czy zakłady aktywizacji zawodowej , które co prawda powstawały kilkadziesiąt lat temu , ale stosują w praktyce mechanizmy charakterystyczne dla przedsiębiorczości społecznej.

W ostatnich kilku latach rozwija się również otoczenie przedsiębiorczości społecznej, powstają centra integracji społecznej, ośrodki wsparcia spółdzielni socjalnych, czy też ośrodki wspierania ekonomii społecznej.

Rozwój przedsiębiorczości społecznej wspierany jest również przez państwo m.in. poprzez :

- uwzględnienie ekonomii społecznej w planach i strategiach publicznych,
- powołanie Zespołu do spraw rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej,
- coroczne dotacje przyznawane w ramach programu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej zatytułowanego „Wspieranie rozwoju spółdzielczości socjalnej”; Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

Wsparcie dla otoczenia ekonomii społecznej jest także realizowane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki współfinansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny – Poddziałania 7.2.2.